

Lovorka Čoralić

IZ PROŠLOSTI BOKE – TRAGOM ISELJENIKA S POLUOTOKA LUŠTICE U MLECIMA (XVI.-XVIII. STOLJEĆE)

Lovorka Čoralić
Hrvatski institut za povijest
Zagreb

UDK 314.7(469.16Luštica:450Venecija)"15/17"
94(497.16-3Boka)"15/17"
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 9.4.2004.
Prihvaćeno: 19.5.2004.

U radu se, na osnovi raščlambe izvorne građe pohranjene u Državnom arhivu u Mlecima, kao i spisa koji se čuvaju u sjedištu bratovštine sv. Jurja i Tripuna, istražuju temeljne sastavnice iz života i djelovanja iseljenika iz Luštice u Mlecima od XVI. do XVIII. stoljeća. Raščlanjaju se vremenski odsječci unutar kojih se zbivaju luštička iseljavanja u Mletke, upućuje na način ubilježbe Luštičana u mletačkim vrelima, na zanimanja i gospodarske mogućnosti, kao i na mjesta stanovanja iseljenika s toga bokeljskog poluotoka. Nadalje je istraživačka pozornost upravljena na svakodnevne Luštičana u krugu njihovih obitelji i rodbine, kao i na prijateljske i poslovne veze, ponajprije one sa sunarodnjacima sa šireg područja istočnojadranske obale. Istražuje se i odnos Luštičana prema vjerskim ustanovama u Mlecima, a važno se mjesto pridaje i luštičkim iseljenicima koji su tijekom života u Mlecima bili povezani s hrvatskom bratovštinom sv. Jurja i Tripuna.

Ključne riječi: Boka kotorska, Luštica, Mleci, Mletačka Republika, migracije, rani novi vijek, crkvena povijest, povijest svakodnevnice

Uvod: tijekom stoljeća povijesti Luštice

Bokeljski poluotok Luštica smješten je na jugozapadnoj strani Tivatskoga zaljeva. Brdovite unutrašnjosti na čijem se nižem zemljištu, između dva grebena (Obosnik duž sjeveroistočne obale i Blizanstik duž jugozapadne obale) nalaze naselja, i to u zapadnom i sjeverozapadnom dijelu Klinci, Mrkovi, Trojanovići i Zabrđe, a u središnjem dijelu Zambelići, Radovanići, Brguli, Mrdari i Begovići. Na istočnim padinama Obosnika je naselje Krasići, a na sjeverozapadnoj strani staro pomorsko naselje Rose. Na istočnoj strani poluotoka prelazi se u područje Krtole, koje Lušticu spaja s nekdašnjom župom Grbalj. Uza niz manjih zaselaka, najveće je naselje Radovići.

Tijekom prošlih stoljeća područja Luštice i Krtola u velikoj su mjeri slijedila sudbinu ostaloga dijela Boke, ali i susjednih krajeva Grblja i Paštovića.¹

S drevnim tragovima naseljenosti (mjesto Rose grčkoga je podrijetla), u vrelima prvi put ubilježeno 1330. godine, lušičko je područje u srednjem vijeku činilo sastavni dio zetske države te potom stečevina Nemanjića i moćnih Balšića (od druge polovine XIV. stoljeća). Početkom 1420-ih godina, kad najveći dio posjeda Balšića pripada Mletačkoj Republici, područja Luštica i Krtola također ulaze u sastav Serenissime kao sastavni dio kotorskoga distrikta. Tijekom gotovo četiri stoljeća neprekinute mletačke vlasti Luštica je (već od konca XV. stoljeća) bivala često ugrožavana osmanlijskim prodorima i pustošenjima,² najučestalijima u XVII. stoljeću.

Vjerska struktura stanovništva Luštica mijenjala se tijekom stoljeća, ponajviše na štetu pripadnika katoličke vjere. U XV. i XVI. stoljeću čini se da je omjer katolika i pravoslavnih stanovnika Luštica podjednak, a tijekom XVII. stoljeća (osobito u prvoj polovini toga stoljeća) zapažaju se i konkretni (iako samo privremeni) uspjesi crkvene unije. Od dvadesetak crkvice smještenih na poluotoku, više njih je pripadalo katoličkim vjernicima ili su bile korištene od strane vjernika obiju vjeroispovijesti. Od druge polovine XVII. stoljeća, a posebno od XVIII. stoljeća, katolička vjera – ponajviše poradi nedostatka dušebrižnika – postupno iščezava. O stanovništvu Luštica u XVII. stoljeću (1660. godine) dragocjene su zabilješke fra Jerolima iz Brača, koji navodi kako se stanovništvo Luštica u odnosu prema prethodnim desetljećima drastično smanjilo. Navodi da se ondje nalazi 25 kuća latinskog obreda sa 75 duša, dočim je kuća grčkog obreda oko 55. Četiri su crkve latinskog obreda: sv. Bartolomeja, sv. Petra, sv. Mihovila arkanđela i Gospe od Žanjice. Četiri su crkve pravoslavne: Sv. Andrija, Sv. Nedjelja, Sv. Tripun i Sv. Marija, a tri su crkve zajedničke: Sv. Nikola, Sv. Petka i Gospa od Rosa.³ O zajedničkim crkvama katolika i pravoslavnih na Luštica kazuje i vizitacija kotorskoga biskupa Marina Draga iz 1689. godine⁴, dočim se

¹ Osnovne podatke o Luštica usporedi u leksikonsko-enciklopedijskim edicijama: *Pomorska enciklopedija*, sv. IV., Zagreb, 1978., str. 426-427 (tekst: Ilija Sindik); *Likovna enciklopedija Jugoslavije*, sv. II., Zagreb, 1987., str. 216 (tekst: Pavle Mijović); *Pomorski leksikon*, Zagreb, 1990., str. 439; *Hrvatski leksikon*, sv. II., Zagreb, 1997., str. 40. Za istraživanje temeljnih sastavnica iz povijesnoga razvoja Luštica vidi i sljedeća djela i radove: Sava Nakićenović, Boka (antropogeografska studija), u: *Naselja srpskih zemalja (rasprave i građa)*, *Srpski etnografski zbornik*, sv. 20., Beograd, 1913., str. 243, 274-276, 350-391; Niko Luković, *Boka kotorska*, Cetinje, 1961., str. 198-202; Petar Šerović, *Krtoljski arhipelag kroz istoriju*, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* (dalje: GPMK), sv. 7., Kotor, 1958., str. 23-43; Maksim Zloković, *Prilozi za istoriju pomorstva Lušičkog poluostrva*, GPMK, sv. 11., Kotor, 1963., str. 145-168; Ignjatije Zloković, *Pomorstvo manjih naselja Boke kotorske*, u: *12 vjekova Bokeljske mornarice*, Beograd, 1972., str. 104-112.

² Krajem XV. stoljeća Boka dolazi prvi put u neposredni kontakt s Osmanlijama, koji su 1482. godine osvojili Herceg-Novi i njegovu obalu do sela Đurića u Verigama. Tada je u Boki stvorena čudna podjela. Selo Đurići i Kostanjica ostali su mletački. Do Kostanjice, Morinj je bio osmanlijski kao i Risan, a dva mala mjesta između Morinja i Risna – Lipci i Strp – bili su mletački. Perast je ostao mletačkim posjedom, a selo Glogovac poviše njega držale su Osmanlije, jednako kao i naselje Orahovac. Dobrota, Kotor, Škaljari, Muo, Prčanj, Stoliv, Lepetane, Lastva, Bogdašić, Tivat s čitavim poluotokom Vrmcem te poluotok Luštica (uključivo i Krtole), Budva i Paštrovići pripali su Mlečanima, dočim su župom Grbalj ovladale Osmanlije. Primjer tako složenog razgraničenja na teritorijalno malom području vrlo je teško naći. (I. Zloković, *Pomorstvo*, str. 104).

³ Pavao Butorac, *Kulturna povijest grada Perasta*, Perast, 1999., str. 205.

⁴ Isto, str. 215.

situacija u XVIII. stoljeću drastično promijenila. Tada su, prema statističkom pregledu pokrajine Mletačke Albanije, sastavljenom u doba providura Francesca Grimanija, u Luštici zabilježena samo dva katolika (i 555 pravoslavnih), a u Krtolima katoličkih vjernika uopće nema (zabilježeno je 311 pravoslavnih).⁵ Na promjenu vjerskog (a time i etničkog) sastava stanovništva Luštice i Krtola tada je u nemaloj mjeri utjecala i mletačka vlast koja je tijekom ugroze tih područja od osmanlijskih prodora, a s ciljem pojačavanja obrambene sposobnosti manje nastanjenih krajeva, poticala useljavanja iz unutrašnjosti.

Nakon Morejskoga rata (1684.-1699.), tijekom kojega stjecanjem Risna i Herceg-Novoga Mlečani zaokružuju svoje bokeljske posjede, luštičko će područje – kao i drugi dijelovi Boke – doživjeti gospodarski prosperitet, zasnovan ponajprije na intenzivnom uključivanju Lušticana u trgovinu i brodarstvo. Stanovnici Luštice i Krtola, bez obzira na to da li dolaze iz sela uz more ili iz brdskih dijelova poluotoka, u XVIII. stoljeću učestalo su prisutni u pomorskoj trgovini, prevozeći proizvode bokeljskog područja i zaleđa u gradove diljem Jadrana i Sredozemlja. U XVIII. stoljeću – vremenu punog prosperiteta bokeljskoga pomorstva – u Luštici je djelovalo 48 kapetana i devet paruna, a Lušticani su posjedovali deset velikih brodova te niz manjih plovila (gaeta i barki). U tome stoljeću najistaknutije pomorsko-trgovačke obitelji podrijetlom s Luštice i Krtola bile su, prema istraživanjima Petra D. Šerovića i Maksima Zlokovića: Andrović, Barbić, Begović, Bujenović, Đurašević, Ivošević, Janović, Kaluđerović, Kostić, Kršanac, Laketić, Lakičević, Milović, Mitrović, Mižević, Radović, Rajčević, Rašković, Rusović, Starčević, Tripković (Tripinović) i Trojanović.⁶ Mleci – višestoljetna metropola za pretežit dio Boke – imali su za Lušticane, kao i za ostale Bokelje, pretežitu ulogu i bili su najvažnije odredište za njihovo pomorsko-trgovačko djelovanje. Ujedno su, jednako kao za najveći dio stanovništva mletačkoga *Stato da mar*, činili privlačnu i vrelima dobro posvjedočenu destinaciju višestoljetnih kontinuiranih iseljavanja s tih prostora.

U ovom ću prilogu prikazati odsječak iz povijesti Luštice (uključivo i Krtole) koji se odnosi na migracije s toga područja u Mletke. Tragom dosadašnjih spoznaja u historiografiji te ponajprije na osnovi proučavanja izvorne arhivske građe iz središnje mletačke državne pismohrane (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV, fond bilježničkih oporuka: *Notarile testamenti*, dalje: NT), kao i na osnovi gradiva pohranjenog u sjedištu hrvatske bratovštine sv. Jurja i Tripuna u Mlecima (knjige izvješća s godišnjih skupština bratovštine) predočit ću prisutnost i djelovanje luštičkih iseljenika u gradu na lagunama od početka XVI. do sredine XVIII. stoljeća.⁷ Težište rada upravljeno je na razdoblje XVI. stoljeća,

⁵ Isto, str. 235.

⁶ Šerović, Krtoljski arhipelag; M. Zloković, Prilozi.

⁷ O iseljavanjima iz Luštice u Mletke pisala sam u sklopu nekih svojih prethodnih istraživanja. Usporedi: Lovorka Čoralić, Hrvati u Chioggi od 15. do 18. stoljeća, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 28., Zagreb, 1995., str. 72, 74, 78; ista, Hrvati na mletačkoj terrafermi (15.-16. st.), u:

kad se i odvijaju najučestalija iseljavanja s cjelokupnoga istočnojadranskog prostora, te tako i s Luštice, prema zapadnoj obali Jadrana. Uz tijek iseljavanja prema pojedinim vremenskim odsječcima, prikazat ću i temeljne sastavnice iz života Luštica u novoj sredini: mjesta njihova stanovanja, zanimanja, gospodarske mogućnosti i oblike poslovanja, obiteljske i prijateljske veze te povezanost s mletačkim vjerskim ustanovama i duhovnim osobama. U sklopu razmatranja navedenih sastavnica dodatnu ću pozornost upraviti povezanosti Luštica s iseljenicima iz drugih dijelova istočnojadranske obale, na održavanje veza sa zavičajem te na uključenost u hrvatsku bratovštinu sv. Jurja i Tripuna u Mlecima. Cilj je rada obraditi jedan manje poznati isječak iz povijesti toga bokeljskog područja, kojega je prošlost nedovoljno poznata i zastupljena u hrvatskoj, ali i u crnogorskoj historiografiji. Ujedno se, naposljetku, želi dodatno upozoriti na potrebu šireg i cjelovitijeg proučavanja bokeljske povijesti u vremenu kad se taj prostor nalazio u jedinstvenoj državnoj zajednici istočnojadranskih posjeda Mletačke Republike.

Ubilježba Luštica u mletačkim arhivima

Područje Luštice u mletačkim se vrelima označava nazivom *Lustizza* (*Lustiza*, *Ustizza*), katkad uz dodatno pojašnjenje kako je riječ o teritoriju pod jurisdikcijom kotorske komune (*teritorio di Cattaro*). Uz imena iseljenika (često su ubilježena slavenska imena poput Rade, Radovan, Dragoš, Vukašin, Lazar), kao i imena njihovih očeva (u primjeru iseljenica imena njihovih supruga), rijeđe su zabilježena i prezimena Luštica. Najviše ih bilježimo u oporuci Rafaela Barbića, iseljenika s područja Krtola, vojnika u mletačkoj službi na otoku Chioggia.⁸ U tom se dokumentu izrijekom bilježe Luštica iz obitelji Medin (bratstvo podrijetlom s Lastve, nastanjeno u lušičkom selu Zabrdje), Kaparavić (*Caparavich*), Tripković (u izvoru *Tritcovich*)⁹, a lušičkom ili susjednom području vjerojatno su pripadala i prezimena Žeravica (*Xeravizza*), Farabuković (*Farabucovich*) i Vecchio

Zbornik Mirjane Gross (u povodu 75. rođendana), Zagreb 1999., str. 69; ista, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001., str. 88, 134, 140, 151, 309; ista, Prilog poznavanju prisutnosti i djelovanja hrvatskih trgovaca u Mlecima (15.-18. stoljeće), *Povijesni prilozi*, god. XXI., sv. 22., Zagreb, 2002., str. 53; ista, Giudecca, Murano, Chioggia ... Hrvati na otocima mletačke lagune, *Povijesni prilozi*, god. XXI., sv. 23, Zagreb, 2002., str. 124, 126; ista, Peraštani u Mlecima (15.-18. stoljeće), u: *Stjepanu Antoljaku u čast (zbornik)*, ur. Josip Kolanović, Zagreb, 2003., str. 205.

⁸ Rod Barbić spominje se u Krtolima u XVIII. i XIX. stoljeću. Odvjetci te obitelji bavili su se pomorstvom i trgovinom – 1782. godine kao mornar na brodu kapetana Mitra Đurasovića iz Kumbora spominje se Filip Barbić. Taj je kasnije zabilježen kao parun i brodovlasnik (njegova se trgovačka poslovanja bilježe 1794., 1789. i 1795. godine) te kao posjednik u Kumboru (Lug). Godine 1796. zabilježen je parun Luka Barbić, a jednu godinu poslije Lazar Barbić sa svojim brodom iz Krtola prevozi u Mletke dvije stotine barila maslinova ulja. U prvoj polovini XIX. stoljeća djeluje Špiro Barbić (vjerojatno sin kapetana Luke), koji vlastitim brodom obavlja trgovačka putovanja prema Trstu, Krfu i Smirni. Usporedi: Nakićenović, Boka, str. 276; M. Zloković, Prilozi, str. 158, 161.

⁹ Prema Savi Nakićenoviću, u Krtolima je opstojalo bratstvo po imenu Tripinović (Nakićenović, Boka, str. 276, 373). Maksim Zloković spominje bratstvo Tripinović odnosno Tripković (Tripčević) te navodi podatak o kapetanu Vuku Tripčeviću iz 1705. (M. Zloković, Prilozi, str. 150-151).

(*Vecchi*).¹⁰ Naposljetku, kao pridjevak jednog od luštčkih iseljenika bilježi se ime Schiavonetto, dočim se od prezimena susreće još i Svilica (*Sfiliza*).¹¹

Vremenski okvir i tijek iseljavanja

U raščlambu vremenskoga tijeka iseljavanja Luštčana u Mletke (vidi: *prilog 4*) uključeni su podaci iz oporuka u kojima se izrijekom Luštica navodi kao mjesto podrijetla iseljenika. Prema tim podacima, u razdoblju do 1500. spomen Luštčana u gradu na lagunama nije zabilježen. Prve zabilježbe datiraju od početka XVI. stoljeća, učestalije se pojavljuju prema sredini istoga stoljeća, a vrhunac postižu u razdoblju 1551.-1575. U kasnijem razdoblju, posebice u XVII. stoljeću, vremenu tijekom kojega bokeljski i luštčki kraj biva posebno učestalo ugrožen osmanlijskim provalama i pustošenjima, nazočnost Luštčana u Mlecima drastično opada. Takav se trend nastavlja i u XVIII. stoljeću, a statističko povećanje koje opažamo sredinom toga stoljeća zapravo je rezultat brojnih i sadržajnih podataka iz samo jednoga dokumenta, koji – ma kako bio bogato posvjedočenje o nazočnosti Luštčana u Mlecima – ne pruža stvarnu sliku migracijskih kretanja stanovnika toga bokeljskog poluotoka.

Istraživanje tijeka iseljavanja s Luštica prema podacima iz oporuka moguće je i na još jedan način. Naime, oporuke su najčešće napisane u zrelijoj životnoj dobi iseljenika, a nikako u samom trenutku njegova useljavanja u Mletke. Stoga je – kako bi se točnije odgovorilo na pitanje o intenzitetu useljavanja u pojedinim razdobljima – potrebno uzeti u obzir i neke pretpostavke sadržane u drugim oporučnim podacima, na osnovi kojih se može približno utvrditi trenutak useljenja svakog oporučitelja¹². Uzmemo li u obzir te okolnosti, dolazimo do vjerojatne pretpostavke da se počeci iseljavanja s Luštica u Mletke zbivaju već od kraja XV. stoljeća, a svoj puni intenzitet postižu u prvim desetljećima XVI. stoljeća. Svi ti podaci, dobiveni na osnovi statističke raščlambe arhivskih uzoraka, otkrivaju središnja razdoblja luštčkih prekojadranskih iseljavanja. Ako ih usporedimo s istovrsnim pokazateljima za druge dijelove istočnojadranske obale, kao i za hrvatsku iseljeničku zajednicu u Mlecima u cjelini¹³, razvidne su brojne podudarnosti i preklapanja te stoga možemo, kad je riječ o ovoj važnoj sastavnici, držati da su Luštčani činili sastavni dio brojčano snažne hrvatske prekojadranske iseljeničke zajednice.

¹⁰ ASV, NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749.

¹¹ ASV, NT, b. 296., br. 254., 19. IX. 1574.; NT, b. 742., br. 55., 19. XI. 1511.

¹² Približnu starost oporučitelja, kao i moguće vrijeme doseljavanja u Mletke, moguće je odrediti na osnovi osobnih podataka o bračnom statusu (neoženjen/neudana; oženjen/udana; udovac/udovica), oporučiteljevim potomcima i ostaloj rodbini te stečenom kapitalu i imovnim mogućnostima (pretpostavka da je za stjecanje znatnijega kapitala i posjeda u Mlecima bilo potrebno nešto više godina). Usporednom raščlambom svih tih podataka moguće je približno odrediti doseljenikovu starost, ali i vrijeme useljavanja u Mletke. Usporedi: Čoralić, *U gradu*, str. 81-82.

¹³ Čoralić, *U gradu*, str. 81-83. Kad je riječ o brojčanom omjeru iseljenih Luštčana i drugih dalmatinskih i bokeljskih gradova, opažamo da su oni u gradu na lagunama prisutni u omjeru koji, približno, odgovara iseljavanjima iz Herceg-Novoga, Skradina, Paga, Omiša ili s neretvanskoga područja.

U župama predjela najnapučenijeg Hrvatima – mjesta stanovanja luštičkih iseljenika

U sklopu istraživanja uključenosti iseljenika iz pojedinih regija ili gradova u hrvatsku zajednicu u Mlecima nedvojbeno važno mjesto pripada utvrđivanju njihova mjesta stanovanja u novoj sredini. Istraživanje većeg broja uzoraka (ponajprije oporuka hrvatskih iseljenika u razdoblju od XV. do XVIII. stoljeća) zorno posvjedočuje kako su Hrvati tijekom svih prošlih stoljeća, a posebno u doba njihove najučestalije nazočnosti u Mlecima (od oko 1450. do 1600. godine), poglavito useljavali u istočni gradski predjel Castello.¹⁴ U Castellu je smješten mletački arsenal, stoljećima vodeći vojno-pomorski kompleks na Sredozemlju, ishodište mletačke moći i prevlasti, ali i najučestalije mjesto zapošljavanja tisuća useljenika podrijetlom s istočnojadranske obale. U srcu predjela smještena je i hrvatska bratovština sv. Jurja i Tripuna, višestoljetno mjesto objedinjavanja iseljenika s hrvatske obale, udruga očuvanja njihove domovinske i nacionalne svijesti te pružanja međusobne potpore u novoj sredini. Naposljetku, o vjekovnoj upečatljivoj hrvatskoj nazočnosti u Castellu i danas nam – uz arhivske spise – zorno svjedoče i brojni kameni natpisi i toponomastički tragovi (nazivlja ulica, obale, prolaza, mostova i dr.), trajna potkrijeпа o brojnosti, cijenjenosti i ugledu odavno iščezle zajednice skjavunskih iseljenika.

Podaci o mjestu stanovanja iseljenih Luštičana (vidi: *prilog 5*), sadržani u njihovim oporučnim spisima, pokazuju kako su najučestalije obitavali u župama predjela Castello (50 posto). Unutar Castella, uz pojedinačni spomen župa S. Martino, S. Severo i S. Trinità¹⁵, Luštičani najčešće obitavaju u župi S. Giovanni in Bragora te u najvećoj i Hrvati-ma najučestalije nastanjenoj *contradi* S. Pietro di Castello.¹⁶

Drugi predjel po učestalosti useljavanja Luštičana prostrani je Cannaregio (30 posto) u kojemu se, uz rjeđa spominjanja župa S. Canciano, S. Felice, S. Geremia i S. Sofia, nešto većim brojem primjera njihova stanovanja izdvaja župa SS. Apostoli – rubna župa toga, Castellu susjednoga gradskog dijela.¹⁷ Ostali predjeli grada na lagunama (izuzev predjela Dorsoduro i S. Croce u kojima Luštičane ne bilježimo), kao i područja njegove

¹⁴ Podrobnije vidi: Čoralić, *U gradu*, str. 101-121, 452-453.

¹⁵ Damianus filio Radi de Lustiza Catarensi preconis habita a S. Martini (ASV, NT, b. 786., br. 59., s. d. [oko 1525.]); Helena dicta Madalena condam ser Damian Dabrevich Pastrovich consorte de ser Raphael fu de ser Nicolò de Lustiza de contrada S. Severo (NT, b. 43., br. 115., 28. IV. 1547.); Ana del condam Novello de Lustiza et moier de Nicolò Pastro della contrada S. Trinità (NT, b. 768., br. 21., 27. XI. 1547.).

¹⁶ Primjerice: Catarina relict a Georgio de Lustiza et al presente uxor Pauli de Ragusio marinarii de contrade S. Iohannis Bragora (ASV, NT, b. 124., br. 191., 22. I. 1521.); Gasparina moier de Zuane de Lustizza del S. Zuane Batista in Bragora (NT, b. 577., br. 155., 4. VI. 1532.); Zuana fiola Zorzi Magnari relict a Rado de Lustiza de S. Pietro Castello (NT, b. 372., br. 22., 11. X. 1557.); Lucia relict a Nicolò de Lustiza habitante a S. Antonio della contrada de S. Pietro Castello (NT, b. 867., br. 489., 26. VIII. 1563.).

¹⁷ Madalena relict a Nicolai de Lustiza de SS. Apostoli (ASV, NT, b. 409., br. 350., 19. IV. 1520.); Rado de Lustiza fiol del Radoani habitante in contra SS. Apostoli (NT, b. 930., br. 551., 21. V. 1536.); Novello condam ser Rado de Lustiza districto de Cataro del confin de S. Cancian (NT, b. 413., br. 459., 20. VII. 1546.); Zuane remer de Lustiza sta a S. Felice (NT, b. 647., br. 708., 26. XII. 1564.); Madalena condam Vucasin de Lustiza de S. Gieremia (NT, b. 685., br. 1369., 1. X. 1603.).

kopnene i otočne okolice, zastupljeni su u strukturi useljavanja Luštica isključivo u pojedinačnim primjerima (u ukupnom postotnom izračunu to iznosi po pet posto po ostalim dijelovima grada). Tako je u predjelu S. Marco, smještenom s iste strane Canala Grande kao i predjeli Castello i Cannaregio, zabilježena nazočnost Luštica isključivo u župi S. Maria del Zobenigo o del Giglio, dočim su u predjelu S. Polo vrela ubilježila luštichoga iseljenika u župi S. Apollinare (S. Aponal).¹⁸ Izvan Mletaka, Luštichani se bilježe (vjerojatno kao privremeni useljenici) u kopnenoj okolini Mletaka odnosno u Venetu (Villa di Portello, na području današnje pokrajine Padova) te na otoku Chioggia.¹⁹

Ubilježba predjela odnosno župe nije jedini pokazatelj iseljenikova mjesta stanovanja. U oporukama luštichkih iseljenika katkad je, uz župu njihova stanovanja, zabilježen i bliži topografski smještaj, imenovan najčešće prema vlasniku kuće u kojoj iseljenik stanuje.²⁰

Prethodno navedeni pokazatelji posvjedočenje su, potkrijepljeno konkretnim arhivskim vrelima, pretežite okupljenosti Luštica u istočnom gradskom predjelu Castello, području višestoljetna kontinuiranog useljavanja Hrvata s cjelokupna onodobnoga hrvatskog etničkog prostora, ali i području učestale nazočnosti drugih etničkih useljeničkih skupina (Albanci, Armenci, Grci i drugi). Takvi pokazatelji dodatno posvjedočuju podudarnost luštichkih iseljavanja s migracijama s istočne obale Jadrana, ali i njihovu nedvojbenu uključenost u zajednicu useljenika s tadašnjega hrvatskog etničkog prostora.

Pomorci, obrtnici i vojnici – zanimanja i imovne mogućnosti iseljenih Luštica

Podaci sadržani u oporukama ne otkrivaju redovito i u svim primjerima zanimanja iseljenika s poluotoka Luštica. Na osnovi konkretnih podataka razvidno je, ipak, kako su njihova zanimanja ponajprije bile upravljena prema djelatnostima koje su i bile najčešće u strukturi useljenika podrijetlom s istočne obale Jadrana. Luštichane stoga najčešće bilježimo kao djelatnike u arsenalu ili u privatnim škverovima za gradnju i popravak plovila.²¹ U pojedinačnim primjerima Luštichani se bilježe i kao pomorci (*navigator*), ob-

¹⁸ Zanetto remer fio del ser Luca de Lustiza ... in confin de S. Maria Zobenigo (ASV, NT, b. 372., br. 18., 31. VII. 1557.); Ana fiola del quondam Rado de Lustiza relicta del quondam Tomaso da Rovigno tagiapetra al presente esistente in casa de maistro Batista de Zanin murer della contrada del S. Apolinar (NT, b. 402., br. 52., 11. XII. 1604.).

¹⁹ Filippo Schiavonetto fu Steffano de Rado de Lustizza habitante in Villa de Portello sotto Padova (ASV, NT, b. 296., br. 254., 19. IX. 1574.). Rafael Barbić, kaplar u mletačkoj vojsci, sa svojom je postrojbom raspoređen na otoku Chioggi, a u trenutku pisanja oporuke obitava u tamošnjem *hospedale nell'infermaria* (NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749.).

²⁰ Primjerice: Helena uxor ser Petri de Rade de Lustiza distirctus Catari navigatoris habitatrix in confinio S. Petri de Castello in domibus Marcello (ASV, NT, b. 1084., br. 204., 9. I. 1557.); Rado de Lustiza fiol del Radoani habitante in contra SS. Apostoli in caja del missier Stephano Theopulo (NT, b. 930., br. 551., 21. V. 1536.); Io Helena condam ser Damian Dabrevich Pastrovich consorte de ser Raphael fu de ser Nicolò de Lustiza al presente habitante in casa do donna Nicolosa relicta Alessandro Satina de contrada S. Severo (NT, b. 43., br. 115., 28. IV. 1547.).

našatelj državne službe za potrebe matične, kotorske komune (*preco*) ili – kad je riječ o ženama – u svojstvu kućne posluge.²² Naposljetku, na osnovi podataka iz oporuke mletačkoga vojnika Rafaela Barbića, kaplara u postrojbi Andrije Medine, privremeno smještenoj na Chioggi, saznajemo da su Lušičani bili učestalije zastupljeni i kao bojovnici pod stijegom Svetoga Marka.²³

Najveći broj iseljenih Lušičana pripadao je, kao i većina useljenika s istočnoga Jadrana, srednjem i nižem društvenom sloju (pučanima). U njihovim oporukama nisu česti navodi o opsežnijem novčanom poslovanju, razgranatim poslovnim vezama i većim gospodarskim mogućnostima. Njihova imovina sadrži pučkom sloju uobičajene pokretne (namještaj, odjeća, obuća i slično), a tek se u nekoliko primjera izdvajaju predmeti umjetničke naravi (primjerice slike), ukrasi i slično. Primjer jednoga takvog inventara sadržan je u oporuci Gasparine, supruge Ivana iz Luštice, koja među predmetima koje ostavlja bratu Franji bilježi – uz uobičajeni namještaj (krevet, posteljina, prekrivači, tepisi), kuhinjske predmete i odjeću – i dvije slike s prikazom Gospe i sv. Ivana Krstitelja, prstenje (vjenčani prsten), kao i svijećjake načinjene od mjedi.²⁴

Među imućnije lušičke iseljenika zasigurno se može ubrojiti Filip pokojnog Stjepana Radovog, privremeni stanovnik Mletaka, posjednik u mjestu Villa de Portello u okolici Padove. Prigodom razdiobe svoje imovine Filip iskazuje posjedovanje znatnoga novčanog kapitala u iznosu od više tisuća dukata, a u spomenutom venetskom selu ima i s vlastito imanje (oko 13 kampa zemljišta). Imućnost toga Lušičanina posvjedočuju i navodi u kojima se spominju članovi kućne posluge (*Battista mio vecchio di casa, Andrea mio famiglio, Inocentia mia massara*), a koje također obdaruje novčanim iznosima dostupnim tek manjem broju imućnijih iseljenika s naših prostora.²⁵

Podatak o posjedovanju nekretnina (kuća) u Mlecima iskazan je u dvije oporuke. U prvoj je riječ o Ivani, kćeri Jurja Magnarija i udovici Rade s Luštice, vlasnici kuće u tipično skjavunskoj četvrti S. Pietro di Castello, dočim je u nedalekom okružju (župa S. Iseppo) smještena i kuća Lušičana Stjepana pokojnog Lazara, izrađivača vesala (*remer*).²⁶

²¹ Luca de Lustizza lavorator in la Darsana (ASV, NT, b. 577., br. 66., 27. VII. 1536.); Zanetto remer fio del ser Luca de Lustiza (NT, b. 372., br. 18., 31. VII. 1557.); Stephano remer della contrada de S. Gregorio fiolo del condam Lazaro de Lustizza (NT, b. 647., br. 708., 26. XII. 1564.); Zuane de Lustiza squerariol (NT, b. 529., br. 360., 19. III. 1552.).

²² Petrus de Rade de Lustiza districtus Catari navigatoris (ASV, NT, b. 1084., br. 204., 9. I. 1557.); Damianus filio Radi de Lustiza Catarensi preconis (NT, b. 786., br. 59., s. d. (oko 1525.)). Katarina iz Luštice spominje se kao *massara* hrvatske iseljenice Katarine Bučić (*Buchich*) (NT, b. 95., br. 109., 10. V. 1552.).

²³ Uza zapovjednika Medinu i kaplara Barbića, u oporuci potonjeg spominju se kao pripadnici iste postrojbe *Bose Xeravizza i Mattio Farabucovich*, vojnici za koje ne znamo točnu zavičajnu pripadnost, ali s velikom vjerojatnošću – s obzirom na sastav ostalih članova – možemo pretpostaviti da potječu iz Luštice ili s nedalekih područja Grblja ili Paštovića (ASV, NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749.).

²⁴ Gasparina moier de Zuane de Lustizza: Lasso Francesco mio fratello 1 letto, 2 cavazali, cusini, 2 para linzuoli, 2 intimele, 1 coltra nova verde de botana de panni, 5 tapedi, 2 fazuoli de suger viso, la mia vera, 2 sechi a rame, 1 quadro de Madonna dorata, 1 quadro de S. Zuane Batista, 2 candelieri de laton, 1 candeliera, 1 forsara, 1 padela, 2 mantili, 8 tavaioi e tutte le camise (ASV, NT, b. 577., br. 155., 4. VI. 1532.).

²⁵ ASV, NT, b. 296., br. 254., 19. IX. 1574.

Za istraživanje imovnih mogućnosti, ali i povezanosti hrvatskih iseljenika sa zavičajem, posebno su zanimljive i pozornosti vrijedne oporuke u kojima se iskazuje pravo na imovinu u domovini. Tako Rada (zvana Margareta) iz Perasta, udovica Dragoša iz Luštice, spominje posjed u Perastu u predjelu *Carlarci*. Zemljište se nalazi u najmu Jurja, sina Vita Markovića (ili Markonića), a posjed nakon smrti oporučiteljice i obrađivača pripada Radinoj djeci – kćeri Gasparini i sinu Franji.²⁷ Podacima o zavičajnim posjedima bogata je i oporuka mletačkoga kaplara Rafaela Barbića. Vojnik nastanjen na Chioggi, u kojoj provodi posljednje dane života, posjednik je *campi arativi, vignati et olivati* u rodnim Krtolima. Ondje posjeduje i dvije kuće, naslijeđene oporučnom ostavštinom njegova djeda Marka Lukovog. Zemljišne posjede, uz neke uvjete, ostavlja kotorskoj stolnici sv. Tripuna, dočim su kuće namijenjene njegovim rođacima – bratićima Boži pokojnoga Stjepana i Marku pokojnoga Tripuna Tripkovića. Povezanost sa zavičajem, ali i iseljenicima s istočnoga Jadrana, posvjedočuje i navod u kojemu bolesni oporučitelj određuje da se nakon njegove smrti podmire manja novčana dugovanja. Izrijekom se spominju osobe koje su, prema prezimenima, nedvojbeno Rafaelovi sunarodnjaci: Marko Uzza (84 lire), Ivan Popo (Popović?, 26, 10 lira), Ivan Tomić (16, 10 lira) i Stjepan Tonković (10 lira). Naposljetku, kao zanimljiv prilog poznavanju kulture svakodnevlja jednog hrvatskog vojnika u XVIII. stoljeću, vrijedno je spomenuti inventar Barbićeve pokretne imovine, načinjen neposredno nakon njegove smrti na Chioggi, dana 28. II. 1749. Uz nekoliko predmeta koje bismo mogli svrstati u kućansku uporabu (čaše, zdjele i slično), najveći dio oskudnih kaplarovih stvari odnosi se na odjeću vojničke naravi (kape, kabanice, ogrtači, poja-sevi i slično) i oružje (istočnjačka sablja - *scimitera*).²⁸

Ukupno gledajući, imovne mogućnosti većine Luštica nalik su većini useljenika sa širog područja istočne obale Jadrana. Vrijedi, međutim, napomenuti kako podaci sadržani u nekoliko prethodno spomenutih oporuka upućuju i na opsežniju i raznovrsniju gospodarsku aktivnost i poslovanje nekoliko iseljenih Luštica te su ti odsječci iz njihovih životopisa, ma koliko bili sažeti i nepotpuni, vrijedan prilog poznavanju njihove integriranosti u novu domovinu, ali i oblika povezanosti i komunikacije sa zavičajem.

Obitelj, rodbina, prijatelji i sunarodnjaci – životno svakodnevlje Luštica

Poput ostalih iseljenika s istočnojadranske obale, i Luštica su najčešće u grad na lagunama odlazili trajno, ondje započinjali novi život, zasnivali obitelji, zapošljavali se i s vremenom sve manje održavali veze s rodnim krajem. Život u obitelji, rodbinske i prijateljske veze, susjedstva, poznanstva, druženje unutar profesionalne djelatnosti, povezanost sa sunarodnjacima i starosjediocima, bile su temeljne navike i potrebe svakog ise-

²⁶ ASV, NT, b. 372., br. 22., 11. X. 1557.; NT, b. 647., br. 708., 26. XII. 1564.

²⁷ ASV, NT, b. 777., br. 410., 22. X. 1519.

²⁸ ASV, NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749. Prijepis inventara pokretne imovine Rafaela Barbića vidi u prilogu 3.

ljenika. Oporučni spisi sadrže brojne podatke o svakidašnjim komunikacijama, kretanjima i druženjima oporučitelja te su nezaobilazno vrelo za proučavanje te važne sastavnice života iseljenika. Raščlamba podataka sadržanih u oporukama pokazuje da se većina useljenika s Luštice spominje u bračnom odnosu te su njihovi supružnici odnosno supružnice također stanovnici grada na lagunama. Manji broj dokumenata ne spominje bračni status doseljenika te je najvjerojatnije riječ o samcima ili (češće) udovicama ili udovcima, koji su bez bračnog sudruga ostali u posljednjim godinama života. Naposljetku, kad je riječ o doseljenicama ili doseljenicima starije životne dobi, primjetno je da se uglavnom spominju kao udovice ili udovci.

Svakodnevlje luštičkih iseljenika u krugu obitelji nije se razlikovalo od ostalih žitelja Mletaka. Jedan od pokazatelja koji ipak upućuje na određene posebnosti jest čvrsta povezanost unutar hrvatske iseljeničke zajednice i brojni brakovi sklopljeni između Luštšana i useljenika iz drugih hrvatskih krajeva. Najčešće je riječ o brakovima sklopljenim s iseljenicama/iseljenicima s područja Boke (Perast, Paštrovići) i iz nedalekog Dubrovnika²⁹, ali je vrijedno napomenuti da su Luštšćanke/Luštšćani stupali i u bračne veze s useljenicima iz daleke Vrane ili istarskoga Rovinja.³⁰ U primjeru vojnika Rafaela Barbića, životna je odabranica – *promessa sposa* – Francesca Coppi iz Verone, grada u kojemu je tijekom službovanja u mletačkim postrojbama diljem terraferme, Krtoljanin zasigurno neko vrijeme živio.³¹

Oporučni podaci u kojima se na različite načine višestruko spominju najbliži članovi obitelji i rodbine uglavnom su istovjetni svakom onodobnom žitelju grada na lagunama. Članovi najbliže obitelji svakoga pojedinca (suprug/supruga, djeca, braća i sestre, živeći roditelji) smatraju se osobama najvećega povjerenja i odanosti te se gotovo redovito traži njihova nazočnost i suglasnost u svojstvu izvršitelja (*fideicomissarii*) ili svjedoka prilikom sklapanja različitih ugovora i pisanja posljednjih doseljenikovih odredbi (oporuke, kodicili, inventari). Osim toga, prilikom podjele doseljenikove imovine, članovi najuže rodbine redovito su isticani i obdarivani prije svih drugih te se među njima obično nalazi i glavni nasljednik svih oporučiteljevih dobara (*herede universario, herede residuario, padrone assoluto, padrone di tutto* i sl.).³² Uz opće odredbe o razdiobi cjelokupne imovine, pojed-

²⁹ Dragoš iz Luštšice suprug je Peraštanke Rade (ASV, NT, b. 777., br. 410., 22. X. 1519.), Helena Dabrević iz Paštštrovića udala se za Luštšćanina Rafaela Nikolinog (NT, b. 43., br. 115., 28. IV. 1547.), dočim je Nikola Paštštrović suprug Ane pokojnog Novella iz Luštšice (NT, b. 768., br. 21., 27. XI. 1547.). U braku s dubrovačkim mornarom Pavlom spominje se Luštšćanka Katarina Jurjeva (NT, b. 124., br. 191., 22. I. 1521.).

³⁰ Helena, kći Pavla iz Vrane supruga je luštšćkog pomorca Petra Radovog (ASV, NT, b. 1084., br. 204., 9. I. 1557.), a Ana Radova iz Luštšice udovica je klesara (*tagliapietra*) Tome iz Rovinja (NT, b. 402., br. 52., 11. XII. 1604.).

³¹ ASV, NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749.

³² Ana del condam Novello de Lustiza et moier de Nicolò Pastro: Il resto de tutti miei beni lasso a Nicolò Pastro mio marido qual sia mio solo commissario et executor de questo mio testamento (ASV, NT, b. 768., br. 21., 27. XI. 1547.); Helena condam Pauli de Laurana tutoris uxor Petri de Rade de Lustiza distirtus Catari: Mio solo commissario e herede universario instituisco et esse volo il sopradetto Piero mio dilecto marido cui lasso tutti miei beni (NT, b. 1084., br. 204., 9. I. 1557.); Novello condam ser Rado de Lustiza:

nim se bližim i daljim članovima rodbine poklanjaju – ovisno o imućnosti oporučitelja – novčani iznosi ili poneki predmet iz njegove pokretne imovine.³³

Za istraživanje životnoga svakodnevlja Lušticana posebnu pozornost zavrjeđuju njihovi odnosi s ostalim iseljenicima sa šireg područja istočnoga Jadrana u Mlecima. Useljenici iz tih krajeva, bez obzira na poblize mjesto podrijetla, društveni status i zanimanje, najčešće su obitavali u istočnom gradskom predjelu Castello, središnjem području njihova zapošljavanja (arsenal) i mjestu u kojemu je podignuta bratimska udruga za očuvanje njihova domovinskog identiteta. Ondje su sklapani brakovi unutar pripadnika iste etničke skupine, ondje su ostvarivane brojne prijateljske i poslovne veze. U oporukama luštičkih iseljenika njihovi se sunarodnjaci poglavito bilježe kao izvršitelji posljednje želje, obdarenici dijelom njegove imovine ili kao svjedoci prilikom ovjere potpisanog dokumenta. Tako je, primjerice, izvršitelj oporuke izrađivača vesala Stjepana Lazarovog iz Luštica također jedan od iseljenika s toga bokeljskog poluotoka – Ivan – zaposlen u istoj obrtničkoj djelatnosti.³⁴ U oporuci Katarine, udovice Lušticanina Jurja, izvršitelj posljednje želje je *Domenico Albanese*, dočim se u istoj oporuci Margareta, kći pokojnog Šibenčanina Marka, obdaruje (kao prinos mirazu) s nekoliko oporučiteljičinih odjevnih predmeta.³⁵ Konstanca iz Pirana darovana je oporučnim legatom Ane pokojnoga Novella iz Luštica s *due pelizze una rossa e tre veste e la cappa e due camise*. U njezinoj se oporuci kao svjedok bilježi još jedan dalmatinski iseljenik – splitski drvodjelja Luka pokojnoga Dujma *de Irici*.³⁶ U nizu brojnih obdarivanja članova obitelji i prijatelja, Filip *Schiavonetto*, Lušticanin nastanjen u padovanskoj okolici, bilježi i dariva kćeri (kojima ne navodi imena) Luke Tartara, iseljenika s područja Lješevića pokraj Kotora³⁷, dočim Krtoljanin Rafael Barbić jednom svojom sabljom (*scimitera*) obdaruje Andriju Medinu zapovjednika postrojbe skjavunskih vojnika stacioniranih na Chioggi.³⁸

Here de residuaria mia moglie Dianora et lei habia la sua dota et il restante della sua dota sia de mia fia Zuana per suo maridar o monachar (NT, b. 413., br. 459., 20. VII. 1546.); Zuana fiola Zorzi Magnari relicta Rado de Lustiza: Residuum lasso fiola mia Andriana consorte Tomaso del Zanthe (NT, b. 372., br. 22., 11. X. 1557.).

³³ Primjerice: Zanetto remer fio del ser Luca de Lustiza: Lasso il mio cafetano et il mio duliman a mio padre. Lasso uno anello il più grosso che ho con una pietra intagliada a mia madre. Lasso quell'altro anello che porto ogni zorno con una pietra rossa a donna Lucretia mia ameeda moier del Alvise Primo. Lasso a Helena fiola de signor Alvise Primo mio barba uno mio anello lavorato, qual li sia dato per il suo maridar. Lasso a Betta fiola del mio barba Alvise Primo, qual è fiola de una sorella de ser Pietro Scortiga et sia o non sia sua figlia, li lasso la mia turchina ligada in oro et la fede d'oro, quali li siano dati per il suo maridar. Lasso a Primo fiol del signor Alvise doi mei camise et resto de mie camise lasso a miei fratelli da esser divise tra loro, et il resto delli miei drappi de ogni sorte lasso a ditti miei fratelli egualmente tra loro (ASV, NT, b. 372., br. 18., 31. VII. 1557.).

³⁴ ASV, NT, b. 647., br. 708., 26. XII. 1564.

³⁵ ASV, NT, b. 124., br. 191., 22. I. 1521.

³⁶ ASV, NT, b. 768., br. 21., 27. XI. 1547.

³⁷ ASV, NT, b. 296., br. 254., 19. IX. 1574.

³⁸ ASV, NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749.

Proučavanje uključenosti Lušičana u životno svakodnevlje iseljenika sa šireg područja istočnoga Jadrana u Mlecima moguće je i na osnovi raščlambe oporuka ostalih pripadnika te zajednice. Naime, kao što su iseljenici iz raznih, ponajprije hrvatskih krajeva, zabilježeni u raznim svojstvima u oporukama Lušičana, jednako tako u brojnim oporukama iseljenih Hrvata nalazimo podatke o izvršiteljima oporuka, svjedocima i obdarenicima podrijetlom s poluotoka Luštice. Tako se, primjerice, kao izvršitelj oporuke paštrovskog iseljenika, trgovca Rade Radovog, bilježi Lušičanin Nikola (kojemu oporučitelj dariva petnaest dukata), dočim je svjedok oporuke Paštrovke Nikoloze Radove Franjo Nikolin iz Luštice.³⁹ Još je nekoliko oporučitelja, zavičajem iz Lušticu nedalekih krajeva i gradova, iseljenike s toga poluotoka zabilježilo u svojim oporukama. Godine 1511. *Nicolao Sfiliza de Lustizza* obdaruje se s 28 dukata od strane grbaljskog (*Zuppa*) iseljenika Rade Nikolinog zvanog Grando, dočim Kotoranka Lucija Petrova 1590. godine skromnom svotom od pet solida dariva lušičkog sunarodnjaka Franju Nikolinog.⁴⁰ Potraživanja od lušičkih iseljenika bilježi i opsežna oporuka admirala Tripuna Lukovića koji od Matije Garbina potražuje jednu kvartu žita godišnjeg zakupa za neko zemljište, a od Ivana *de Lustizza* novčani iznos od pet reala (dug od prodaje vina).⁴¹ Služavka Katarina iz Luštice spominje se u oporuci dalmatinske iseljenice Katarine Biona pokojnoga Tome Bučića te se obdaruje (ako do smrti oporučiteljice ostane u njezinoj službi) svotom od pedeset dukata i jednim krevetom.⁴² Naposljetku, razgranatost povezanosti lušičkih iseljenika sa sunarodnjacima sa šireg prostora mletačkih prekojadranskih posjeda posvjedočuje i oporučni spis Krčanina Ivana Tončića (*Toncich*), koji u iskazu svoje posljednje volje obdaruje Lušičanina Matiju sa šest malih lira.⁴³

Prethodno raščlanjeni podaci o povezanosti Lušičana s pripadnicima iseljenika sa šireg prostora mletačkog *Stato da mar* pokazuju da su iseljenici s toga poluotoka najveći broj poslovnih i prijateljskih veza ostvarivali sa sunarodnjacima podrijetlom iz zavičajno najbližih krajeva odnosno s tadašnjeg područja Mletačke Albanije (*Albania Veneta*). Uz učestale kontakte s dojučerašnjim suseljanima (Lušičanima i Krtoljanima), njihove su veze posebno učestale i s iseljenicima iz Paštovića, Grblja, iz gradova Kotora, Perasta, Prčanja i mjesta Lješević. Statistički promatrano taj postotak iznosi 54,54 posto od svih veza koje su Lušičani ostvarili s iseljenicima podrijetlom s istočnoga Jadrana. Iseljenici nedvojbeno skjavunskog podrijetla (prema njihovim prezimenima), ali za koje nismo u mogućnosti točno utvrditi zavičaj, sudjeluju u strukturi prijateljskih i poslovnih veza Lušičana s 21,21 posto, dočim na iseljenike iz dalmatinskih gradova (Krk, Vrana, Šibe-

³⁹ ASV, NT, b. 44., br. 419., 15. III. 1552.; NT, b. 605., br. 161., 19. VII. 1554.

⁴⁰ ASV, NT, b. 742., br. 55., 19. XI. 1511.; NT, b. 11., br. 272., 16. VIII. 1590.

⁴¹ ASV, NT, b. 122., br. 38., 18. XI. 1656. O Tripunu Lukoviću vidi: Lovorka Čoralić, *Iz prošlosti Prčanja u XVII. st.* (admiral Bokeljske mornarice - Tripun Luković), *Spomenica Ljube Bobana 1933.-1994.*, Zagreb, 1996., str. 95-103.

⁴² ASV, NT, b. 95., br. 109., 10. V. 1552.

⁴³ ASV, NT, b. 43., br. 200., 16. I. 1534.

nik, Split, Hvar) otpada 15,15 posto. Naposljetku, najmanji postotni udio odnosi se na povezanost s iseljenicima iz udaljene Mletačke Istre (Piran, Rovinj – 6,06 posto), a na osobe podrijetlom iz Dubrovnika otpada samo 3,03 posto od ukupnih luštičkih veza sa suнародnjacima s matične strane jadranske obale (vidi: *prilog 6*).

Ukupno gledajući, možemo zaključiti kako se životno svakodnevlje iseljenika s poluotoka Luštica nije – u svojim temeljnim sastavnicama – razlikovalo od života ostalih građana grada na lagunama, ali i od pripadnika brojčano snažne i društveno cijenjene zajednice prekojadranskih iseljenika. Vrijedno je napomenuti da su Luštici u novoj sredini održavali brojne i raznovrsne veze s pripadnicima hrvatskog iseljeničtva sa šireg područja – od Mletačke Istre do Boke i Paštovića te su se po toj, zasigurno prevažnoj sastavnici iz njihove mletačke iseljeničke prošlosti, u cijelosti uklapali u svakodnevlje, prepoznatljivost i identitet useljenika koji su svojim zavičajem potjecali ponajprije s tadašnjega hrvatskog etničkog područja.

Crkve, bratovštine, hospitali i svećenici – povezanost Lušticiana s vjerskim ustanovama u Mlecima i u domovini

U sklopu proučavanja uklapanja luštičkih iseljenika u novu sredinu, kao i njihova životnoga svakodnevlja, nedvojbeno važno mjesto odnosi se na njihovu povezanost s mletačkim vjerskim ustanovama i duhovnim osobama. Podaci o tome sadržani su u oporučnim spisima, u navodima koji se odnose na određivanje posljednjega počivališta te u navodima o podjeli legata pojedinim crkvama, samostanima, bratovštinama, ubožištim, ali i konkretnim duhovnim osobama. Raščlamba oporučnih spisa iseljenih Lušticiana pokazuje da su u iseljeničtvu najučestalije veze imali s tamošnjim katoličkim vjerskim ustanovama. Pravoslavna crkva i bratovština, utemeljena od strane grčkih iseljenika (s područja mletačkih posjeda), spomenuta je u analiziranim oporukama samo u pojedinačnom primjeru. Ovdje je, ipak, potrebno naglasiti kako luštičko iseljeničtvo u Mlecima, kad je riječ o vjerskim običajima i duhovnome životu, ne odražava u cijelosti strukturu stanovništva toga kraja, koje je u ranome novom vijeku već dobrim dijelom pravoslavno. Primjeri uključivanja iseljenika pravoslavne vjere u vjerski život katolika u novoj, ponajprije katoličkoj, ali prije svega kršćanskoj sredini, nisu rijetki i bilježimo ih i u primjeru iseljenika iz drugih, etnički i vjerski mješovitih područja (Paštovići, Grbalj). Kao iseljenici s područja u kojemu je Katolička crkva imala – uz vjersku – i važnu društvenu i kulturnu ulogu, ti su žitelji ponajprije osjećali jedinstvenost u pripadnosti kršćanskoj vjeri, tada sjedinjenoj u zajedničkoj borbi protiv osmanlijske opasnosti koja je izravno ugrožavala upravo njihov zavičaj.

U luštičkim oporukama, kao i u većini drugih, jedan od prvih navoda koji se odnosi na mletačke crkvene ustanove jest podatak o određivanju mjesta sahrane. Sukladno mjestima svojega stanovanja, iseljenici iz Luštica u oporukama ponajprije spominju crkve u istočnom gradskom predjelu Castello – području najučestalijeg obitavanja. Uz katedralnu crkvu S. Pietro di Castello, nešto se češće spominju i tamošnje crkve S. Giovanni

Bragora i franjevačka crkva S. Francesco della Vigna.⁴⁴ U crkvama mjesta pokopa, kao i u onim vjerskim zdanjima s kojima je oporučitelj tijekom života imao nešto učestalije veze, najčešće se održavaju mise zadušnice u spomen na pokojnika i njegove pretke. U oporukama se katkad izrijekom navodi i ime svećenika zaduženog za vršenje službe Božje te mu se – sukladno običajima – ostavlja manja novčana svota ili neki predmet iz oporučiteljeve pokretne imovine.⁴⁵ U svezi s prethodnim odredbama je i običaj slanja jedne ili više osoba u hodočasnička stjecišta u Mlecima ili izvan njih, a u kojima se na točno propisane dane udjeljivao oprost hodočasnicima. U oporukama lušičkih iseljenika ponajprije se bilježe mletačka hodočasnička stjecišta: crkve S. Pietro di Castello, S. Croce i S. Trinità.⁴⁶

Obračanje crkvama, samostanima, bratovštinama i hospitalima putem razdiobe različitih legata uobičajen je čin kojim se pojedinac nastojao iskupiti pred Bogom. Zanimljivo je napomenuti da se u oporukama lušičkih iseljenika češće obdaruju mletačke bratovštine i hospitali, dočim je spomen tamošnjih crkava i samostana vrlo rijedak. Tako se, primjerice, u oporuci Magdalene, udovice Nikole iz Luštice, s tri dukata *per benefitio del ordine* obdaruju Marijanske bratovštine Madonna di Crociferi, Madonna della Carità i Madonna di Servi, samostan S. Iseppo s dva dukata, a jednom od najpoznatijih mletačkih hospitalia za zbrinjavanje nahočadi (Madonna della Pietà) daruje se četiri dukata.⁴⁷ Darivanjem nabožnih ustanova obiluje i oporuka Rade Radovanovog, stanovnika predjela Cannaregio u župi SS. Apostoli. Taj Lušičanin u karitativne svrhe namjenjuje dvadeset dukata koji će se utrošiti za siromahe (*per poveri*) u župi njegova obitavanja, dočim petnaest dukata dariva za udaju (*per maridar*) jedne od neimućnijih djevojaka iste župe, a

⁴⁴ Rada dicta Margarita de Perasto relicta ser Dragossi de Lustiza ad presens de confinio S. Iohanes Baptista in Bragora: Cadaverum meum sepelire volo ad altare Beate Verginis in ecclesia S. Iohannis con illiis esequiis que videbitur dictis commissariis meis (ASV, NT, b. 777., br. 410., 22. X. 1519.); Gasparina moier de Zuane de Lustizza del S. Zuane Batista in Bragora: Voglio esser sepolta a S. Zuane Bragora dove è sta messa mia madre (NT, b. 577., br. 155., 4. VI. 1532); Ana del condam Novello de Lustiza et moier de Nicolo Pastro della contrada S. Trinità: Sepeliri volo il mio corpo mio a S. Francesco della Vigna (NT, b. 768., br. 21., 27. XI. 1547.); Iseppo de Nicolò de Lustiza: Sepolto a S. Francesco de la Vigna (NT, b. 1259., br. 587., 17. VIII. 1576.); Helena condam Pauli de Laurana sutoris uxor Petri de Rade de Lustiza distirctus Catari: Il corpo mio voio esser sepolto ad S. Pietro de Castello (NT, b. 1084., br. 204., 9. I. 1557.).

⁴⁵ Primjerice: Damianus filio Radi de Lustiza Catarensi preonis habita a S. Martini: Item dimitto celebrari messe S. Marie et S. Gregorii per prete Zanetto plebano S. Martini cui dimitto ducatos 3 (ASV, NT, b. 786., br. 59., s. d. (oko 1525.); Gasparina moier de Zuane de Lustizza del S. Zuane Batista in Bragora: ... messe S. Marie et S. Gregorii in S. Zuane Bragora per prete Nadal de Pezo piovan S. Zuane Bragora (NT, b. 577., br. 155., 4. VI. 1532.); Madalena relicta Nicolai de Lustiza de SS. Apostoli: Prima lasso che mi prete Zuane Rizzo de SS. Apostoli feci messe della Madonna et S. Gregorio per l'anima mia et li sia data la sua elemosina cioè ducati 3 (NT, b. 409., br. 350., 19. IV. 1520.).

⁴⁶ Primjerice: Madalena relicta Nicolai de Lustiza de SS. Apostoli: Item sia mandato alla Crose et alla Trinita et sia data elemosina (ASV, NT, b. 409., br. 350., 19. IV. 1520.); Catarina relicta Georgio de Lustiza: Dimito Mathie nepte Laure vedove unum par lintaminum subtilum novum e 2 camisias ut teneatur ire Castellum pro anima mea. (NT, b. 124., br. 191., 22. I. 1521.); Helena condam Pauli de Laurana sutoris uxor Petri de Rade de Lustiza distirctus Catari: Item voio che sia mandato per l'anima mia a tuor la indulgentia a Castello. (NT, b. 1084., br. 204., 9. I. 1557.).

⁴⁷ ASV, NT, b. 409., br. 350., 19. IV. 1520.

prema izboru župnika crkve SS. Apostoli i izvršitelja njegova oporučnog spisa. U oporuci se, nadalje, Rade obazire i na poznatije mletačke hospitale te već spomenutom Madonna della Pietà ostavlja deset dukata. Po petnaest dukata namjenjuje ubožistima *degli Incurabili* te hospitalu uza samostan SS. Giovanni e Paolo, pri čemu potonjem ostavlja i jedan svoj krevet.⁴⁸ Hospitala *degli Incurabili* i SS. Giovanni e Paolo prisjeća se prigodom iskazivanja svoje posljednje želje i Helena iz Paštrovića, supruga Lušćanina Rafaela Nikolinog te im dariva (uključivo i hospital S. Antonio) ukupno šest dukata.⁴⁹ Naposljetku, vrijedan je podatak i o obdarivanju grčke bratovštine S. Zorzi dei Greci, smještene u predjelu Castello. Navod izriče *Zuanna fiola Zorzi Magnari* (moguće Grkinja podrijetlom), udovica Lušćanina Rade, koja svojim nasljednicima stavlja u obvezu da sveke godine plaćaju svećenicima rečene crkve jednu mjericu ulja za potrebe oltara grčke bratovštine. Potonjoj oporučiteljica dariva i *un tapedo*.⁵⁰

Vrijedno posvjedočenje povezanosti s vjerskim ustanovama u zavičaju sadržano je u oporuci vojnika Rafaela Barbića. Izvršiteljima posljednje volje imenuje kotorskoga biskupa, aktualnog u trenutku njegove smrti (tada je čast kotorskoga biskupa obnašao Ivan Antun Castelli, 1744.-1761.) te zastupnike (prokuratore) kotorske stolne crkve sv. Tripuna. Kotorskoj katedrali Barbić namjenjuje i svoj zemljišni posjed (vinogradi, maslinici, oranice), smješten vjerojatno na području Krtola, ali uz uvjet da se podmire njegove novčane obveze (trideset cekina i dvadeset lira) prema Lušćanima Marku i Boži Tripkoviću te kapetanu Jurju Vecchiju, u kojih je Barbićev posjed u zalogu. Ako iz bilo kojega razloga predstavnici kotorske katedrale ne mogu prihvatiti taj legat i njegove obveze, tada se zemljišni posjed namjenjuje samostanu franjevacu na Krtolima susjednom otočiću Gospe od Milosti⁵¹ (*alli reverendi padri della Beatissima Vergine di Ottoch in Scoetto di Cartole territorio di Cattaro*).⁵²

⁴⁸ ASV, NT, b. 930., br. 551., 21. V. 1536.

⁴⁹ ASV, NT, b. 43., br. 115., 28. IV. 1547.

⁵⁰ ASV, NT, b. 372., br. 22., 11. X. 1557.

⁵¹ Otočić Gospe od Milosti najmanji je od tri nevelika otočića u dnu Tivatskog zaljeva, smješten nasuprot Krtolima. U izvorima se susreće i kao *Sancta Maria Gratiarum (de Scopulo, de Scopulo Parvo, de Insula Parva)*. Samostan je isprva pripado benediktincima, potom mletačkim celestincima Kongregacije S. Giorgio in Alga. Godine 1481. naseljavaju ga franjevci, što je tijekom kasnijih desetljeća izazvalo brojne razmirice s celestincima. Nakon ukidanja Kongregacije celestinaca 1524. samostan u cijelosti, zajedno s crkvom Gospe od Milosti, preuzimaju franjevci te u njemu ostaju do 1800. Samostan je teško stradao u osmanlijskom razaranju 1620. godine (ubrzo obnovljen), potresu 1667. te u udaru groma 1844. godine. Samostan i crkvu obnovio je 1900.-1901. kotorski biskup Frano Uccellini Tice te ondje uredio ljetnikovac (s bogatom knjižnicom) za kotorske sjemeništarce. Danas crkvu i samostan opslužuju isusovci. Podrobnije vidi: Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II., Split, 1964., str. 502-503; Luković, *Boka*, str. 198; Niko Luković, *Zvijezda mora*, Perast, 2000., str. 19-21; Marija Saulačić, *Franjevački samostani na jugoistočnoj obali Jadrana*, njihova uloga i značaj, GPMK, sv. 50., Kotor, 2002., str. 359-360; Miloš Milošević, *Zemljotresi u Kotoru i okolini kroz svjedočanstva arhiva*, u: *Pomorski trgovci, ratnici i meceni*, Beograd-Podgorica, 2003., str. 302; Butorac, *Kulturna*, str. 190-196.

⁵² ASV, NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749.

Naposljetku, jedna od posebno važnih sastavnica iz društvenoga života luštičkih iseljenika u Mlecima, važna i za upoznavanje njihove uključenosti u zajednicu hrvatskih iseljenika, odnosi se na povezanost s bratovštinom sv. Jurja i Tripuna (*Scuola degli Schiavoni, Scuola dei SS. Giorgio e Trifone, Scuola Dalmata*). Osnovana 1451. godine s ciljem okupljanja doseljenika s mletačkih stečevina od Istre do Bara, bratovština je s vremenom prerasla u zajedničku udrugu većine doseljenika s područja istočne jadranske obale i unutrašnjosti te je, osim doseljenika iz mletačkih priobalnih stečevina na hrvatskoj obali, uključivala i osobe podrijetlom iz različitih dijelova Kraljevine Hrvatske i Bosne.⁵³ Noliko je primjera Luštičana zabilježenih u hrvatskoj bratovštini. Jedan od razloga relativno rjeđeg spominjanja jest i činjenica da najveći dio arhivske građe pohranjene i danas u sjedištu bratovštine potječe tek od XVII. stoljeća odnosno iz razdoblja kad su iseljavanja iz toga kraja u Mletke već u znatnoj mjeri opala. Konkretno podatke o sudjelovanju Luštičana u radu hrvatske udruge bilježimo u knjigama godišnjih izvješća sa skupštine bratovštine (*Libro del Capitolo grande*). Luštičani se redovito bilježe kao obični članovi bratovštine i ne obnašaju (prema sadašnjim saznanjima) neku od vodećih službi u upravi. Tako je, primjerice, u razdoblju od 1657. do 1661. zabilježen kao običan član bratovštine Petar Nikolin, dočim se s kraja 1670-ih i početka 1680-ih bilježi spomen Petra Petrovog *de Lustizza*.⁵⁴

Spomen hrvatske bratovštine bilježi se i u jednom od oporučnih spisa. Riječ je o iskazu posljednje volje Helene Dabrević, rođenjem iz područja Paštrovića, supruge luštičkoga iseljenika Rafaela Nikolinog. Određujući da njezino tijelo bude prigodom sahrane odjeveno u *habito della Madonna*, Helena iskazuje želju da posljednjem ispraćaju nazoče pripadnici *Scuola de Schiavoni* te da njezini zemni ostaci budu sahranjeni u crkvi S. Zuanne del Tempio (S. Zuanne dei Furlani), sjedištu hrvatske bratimske udruge do 1551. godine.⁵⁵

Povijest poluotoka Luštice sastavni je, neodvojiv i po mnogo čemu važan dio ukupne povijesti Boke kotorske. Iako ne toliko glasoviti kao peraški, dobrotski, prčanjski ili kotorski pomorci, brodari i trgovci, Luštičani su tijekom prošlosti također činili jednu od

⁵³ O povijesti hrvatske bratovštine u Mlecima postoji opsežna literatura. Vidi primjerice: Niko Luković, *Bratovština bokeljskih pomoraca Sv. Đorđa i Tripuna u Mlecima*, GPMK, sv. 4., Kotor, 1957., str. 33-43; Guido Perocco, *Carpaccio nella Scuola di S. Giorgio degli Schiavoni*, Venezia, 1964.; isti, *Guida alla Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone (detta San Giorgio degli Schiavoni)*, Venezia, 1984.; Lovorka Čoralić, *Bratovština slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna u Veneciji. Izvori, historiografija i mogućnosti istraživanja*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 27., Zagreb, 1994., str. 43-57; ista, *Bratovština Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima u oporukama hrvatskih iseljenika*, *Croatica Christiana Periodica*, god. XVIII., br. 34., Zagreb, 1994., str. 79-98; ista, "Scuola della nation di Schiavoni" – hrvatska Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima, *Povijesni prilozi*, sv. 18., Zagreb, 1999., str. 53.-88.; Čoralić, *U gradu*, str. 215.-262.

⁵⁴ Archivio della Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Triffone, *Libro del Capitolo grande*, anno 1657, 1661, 1678, 1681.

⁵⁵ ASV, NT, b. 43., br. 115., 28. IV. 1547.

poveznica toga dijela istočne jadranske obale s Apeninskim poluotokom i Mlecima. Istraživanje tijeka iseljavanja i nazočnosti Lušćana (kao i iseljenika s područja Krtola) u Mlecima dio je, jednako tako, cjelovitoga proučavanja stoljećima dugotrajne povijesti zajednice istočnojadranskih iseljenika u gradu na lagunama. Raščlamba oporučnih spisa kao temeljnog arhivskog gradiva uporabljenog u ovom prilogu, pokazuje da su Lušćani po svim temeljnim sastavnicama svojega svakodnevlja u novoj sredini (mjesta stanovanja, zanimanja, povezanost sa sunarodnjacima, uključenosti u hrvatsku bratimsku udruhu sv. Jurja i Tripuna) činili sastavni dio nekoć brojčano snažne, djelatne i društveno ugledne zajednice useljenika s onodobnih hrvatskih etničkih prostora. Iako su tijekom zbivanja na lušćkom poluotoku, kao uostalom i cijeloj Boki, donijeli izrazite promjene u etničkoj i vjerskoj strukturi stanovništva, povijesno nasljeđe, razvidno iščitavanjem arhivskoga gradiva, potiče da se u istraživačka promišljanja prošlosti toga kraja hrvatska historiografija uključi rezultatima i postignućima učinkovitije nego do sada.

PRILOG 1: Popis oporuka iseljenika iz Luštice u Mlecima (kronološkim redom)⁵⁶

- 1) Rada dicta Margarita de Perasto relicta ser Dragossi de Lustiza ad presens de confinio S. Iohanes Baptista in Bragora (ASV, NT, b. 777., br. 410., 22. X. 1519.)
- 2) Madalena relicta Nicolai de Lustiza de SS. Apostoli (ASV, NT, b. 409., br. 350., 19. IV. 1520.)
- 3) Catarina relicta Georgio de Lustiza et al presente uxor Pauli de Ragusio marinarii de contrade S. Iohanis Bragora (ASV, NT, b. 124., br. 191., 22. I. 1521.)
- 4) Damianus filio Radi de Lustiza Catarensi preconis habita a S. Martini (ASV, NT, b. 786., br. 59., s. d. (oko 1525))
- 5) Gasparina moier de Zuane de Lustizza del S. Zuane Batista in Bragora (ASV, NT, b. 577., br. 155., 4. VI. 1532.)
- 6) Rado de Lustiza fiol del Radoani habitante in contra SS. Apostoli in caja del missier Stephano Theopulo (ASV, NT, b. 930., br. 551., 21. V. 1536.)
- 7) Cecilia consorte Luca de Lustizza lavorator in la Darsana del confin S. Zuane Batista in Bragora (ASV, NT, b. 577., br. 66., 27. VII. 1536.)
- 8) Novello condam ser Rado de Lustiza districto de Cataro del confinio de Signori Consoli e del confin de S. Cancian (ASV, NT, b. 413., br. 459., 20. VII. 1546.)
- 9) Helena dicta Madalena condam ser Damian Dabrevich Pastrovich consorte de ser Raphael fu de ser Nicolò de Lustiza al presente habitante in casa do donna Nicolosa relicta Alessandro Satina de contrada S. Severo (ASV, NT, b. 43., br. 115., 28. IV. 1547.)
- 10) Ana del condam Novello de Lustiza et moier de Nicolò Pastro della contrada S. Trinità (ASV, NT, b. 768., br. 21., 27. XI. 1547.)
- 11) Helena condam Pauli de Laurana sutoris uxor Petri de Rade de Lustiza districtus Catari navigatoris habitatrix in confinio S. Petri de Castello in domibus Marcello (ASV, NT, b. 1084., br. 204., 9. I. 1557.)
- 12) Zanetto remer fio del ser Luca de Lustiza (ASV, NT, b. 372., br. 18., 31. VII. 1557.)
- 13) Zuana fiola Zorzi Magnari relicta Rado de Lustiza de S. Pietro Castello (ASV, NT, b. 372., br. 22., 11. X. 1557.)
- 14) Lucia relicta Nicolò de Lustiza habitante in le case vecchie a S. Antonio della contrada de S. Pietro Castello (ASV, NT, b. 867., br. 489., 26. VIII. 1563.)
- 15) Stephano remer della contrada de S. Gregorio fiolo del condam Lazaro de Lustizza (ASV, NT, b. 647., br. 708., 26. XII. 1564.)
- 16) Filippo Schiavonetto fu Steffano de Rado de Lustizza habitante in Villa de Portello sotto Padova in casa de Pietro e Michiel Priuli fratelli fo del Francesco della contrada de s. Sofia de Venezia (ASV, NT, b. 296., br. 254., 19. IX. 1574.)
- 17) Iseppo de Nicolò de Lustiza (ASV, NT, b. 1259., br. 587., 17. VIII. 1576.)

⁵⁶ Navedni su osnovni podaci iz oporuke: ime i prezime oporučitelja, ime oca (uz žene i podaci o suprugu), zanimanje, mjesto stanovanja prema župi, signatura u mletačkom Državnom arhivu i datum nastanka oporuke.

- 18) Hierolima fu Zanetto de Lustiza relictă Zorzi sartor (ASV, NT, b. 374., br. 449., 29. X. 1596.)
- 19) Madalena condam Vucasin de Lustiza de S. Gieremia (ASV, NT, b. 685., br. 1369., 1. X. 1603.)
- 20) Ana fiola del quondam Rado de Lustiza relictă del quondam Tomaso da Rovigno tagiapetra al presente esistente in casa de maistro Batista de Zanin murer della contrada del S. Apolinar (ASV, NT, b. 402., br. 52., 11. XII. 1604.)
- 21) Rafael condam Steffano Barbich di Ustizza soldato caporale della compagnia capitā Andrea Medin di Ustizza territorio di Cattaro (ASV, NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749.)

PRILOG 2.: Prijepis oporuke Ivana Lukinog iz Luštice
(ASV, NT, b. 372., br. 18., 31. VII. 1557.)

Die sabati 31 mensis julii 1557, indictione XV, Rivoalti.

Considerando a quanti cassi e pericoli sia sottoposta questa mia fragil vita, io Zanetto remer fio del ser Luca de Lustiza sano per grazia de Dio della mente et intelletto, ma del corpo infermo, giacendo in letto ho deliberato ordinar le cose mie et a mi ho fatto chiamar et venir Lorenzo Cagnoli nodaro di Venezia qui in casa dell' habitation de signor Alvise Primo remer mio barba in confin de S. Maria Zobenigo et l'ho pregato presenti li testimonii infrascritti in camera strada che vogli scriver questo mio testamento et ultima mia volontà et quello da poi la morte mia compir et roborar secondo il uso di questa città.

In prima raccomando l'anima mia al suo creator, alla Beata Vergine Maria et a tutti li santi.

Lasso mio commissario et executor de questo mio testamento signor Alvise de Primo mio barba.

Lasso il mio cafetano et il mio duliman a mio padre.

Lasso uno anello il più grosso che ho con una pietra intagliada a mia madre.

Lasso quell'altro anello che porto ogni zorno con una pietra rossa a donna Lucretia mia ameda moier del Alvise Primo.

Lasso a Helena fiola de signor Alvise Primo mio barba uno mio anello lavorato, qual li sia dato per il suo maridar.

Lasso a Betta fiola del mio barba Alvise Primo, qual è fiola de una sorella de ser Pietro Scortiga et sia o non sia sua figlia, li lasso la mia turchina ligada in oro et la fede d'oro, quali li siano dati per il suo maridar.

Lasso a Primo fiol del signor Alvise doi mei camise et resto de mie camise lasso a miei fratelli da esser divise tra loro, et il resto delli miei drappi de ogni sorte lasso a ditti miei fratelli egualmente tra loro.

Il residuo veramente de tutti li miei beni mobili, et stabili, presenti et futuri, caduchi, inordinati et prescritti che a mi et a mia commissaria adesso et nel avenir spettar et pervenir potessero per ogni via et modo lasso al mio carissimo padre.

Interogato de locis piis et aliis interogandis ho risposto non voler ordinar altro et questo voglio sia il mio testamento.

Item lasso a tutti tre miei cugnadi in signo d'amor una camisa per cadauno. Preterea.

Io Francesco de Zorzi varoter fui testimonio zurado et pregado.

Io mistro Batista zavater condam Zuane boter fui testimonio zurado et pregado.

PRILOG 3.: Prijepis inventara pokretne imovine Rafaela Barbića pokojnog Stjepana, vojnika u mletačkoj službi na Chioggi (ASV, NT, b. 1429., reg. I., br. 13., 10. II. 1749.)

28. II. 1749.

Inventario de mobili di ragione del condam Rafael condam Steffano Barbich de Ustizza teritorio di Cataro soldato caporale della Compagnia del capitano Andrea Medin

Una scimitera con sua fodra.

Un vestito usato da soldato cioè velada, camisiola, baretta, e scoffoni con bottoni, una camisiola con maniche vecchia panno color turchino.

Un zippon con bottoni di stagna e questo senza maniche.

Un paro braghese vecchie de panno color turchino.

Una banizza di salonichio vecchia color rosso.

Una camisola panno damaschino usada senza maniche con bottoni di ottone.

Una cabanizza e scufoni nove di panno scuro con bottoni di seste.

Una patrona da soldato usada.

Un cordello altro schiavona con suo fodro e manico d'osso.

Un paro strialleri gialli usati.

Un sacco di caminazza usado da biscoto.

Un paro calze di bombase vecchie.

Due fazzoletti vecchi di tela turchina.

Un casson di albio con sua chiave e siradura nel quelle esistono li oltrascritti mobili:

Un strapontin con suo cupino di canevazza vecchia.

Una casettina vecchia di albio vuoda.

Una padella vecchia da ferro.

Una gradella vecchia.

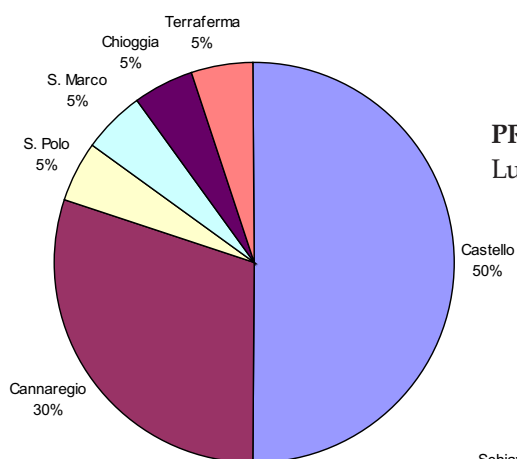
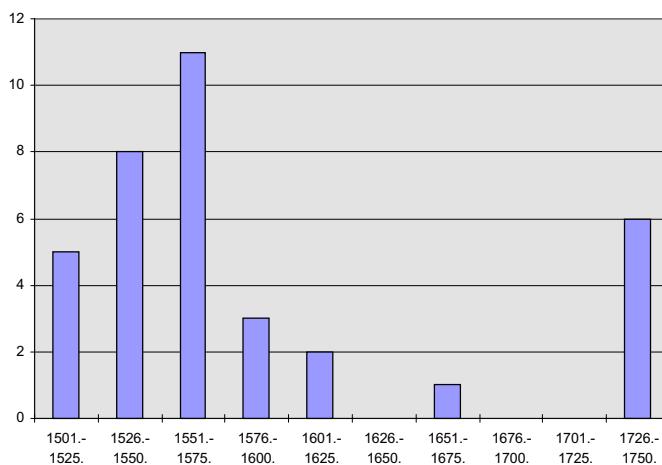
Una manaia vuota.

Due gratacase, cioè una vecchia et una nuova.

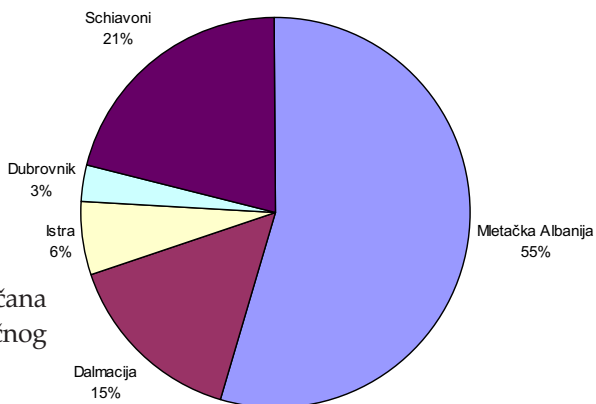
Una stadieretta usata.

Due cazze di ferro vecchie.

PRILOG 4: Učestalost iseljavanja iz Luštica u Mletke prema godini nastanka oporuke

PRILOG 5: Mjesta stanovanja iseljenika iz Luštica u Mlecima i okolici

PRILOG 6: Povezanost Luštica sa drugim iseljenicima sa istočnog Jadrana

Lovorka Čoralić

From the Past of Boka: Following the Traces of the Emigrants from the Luštica Peninsula in Venice (from the Sixteenth to the Eighteenth Century)

Summary

The history of the Luštica Peninsula is an inseparable and very important part of the history of the Gulf of Kotor (Boka kotorska). Although they were not as famous as the seamen, shipmen and merchants of Perast, Dobrota, Prčanj or Kotor, the denizens of Luštica through past ages represented one of the more important links of this side of the Adriatic coast with the Apennine Peninsula and Venice. The research into the course of immigration and presence of the denizens of Luštica (as well as of immigrants coming from the region of Krtole) in Venice is also a part of the comprehensive study of the centuries-long history of the community of immigrants from the eastern Adriatic in the city. The article, based on the study of historical sources kept in the State Archive of Venice and those kept in the seat of the Croatian Confraternity of SS. George and Tryphon, explores the basic components of the everyday life and activity of immigrants from Luštica in Venice within the period from the sixteenth to the eighteenth century. Thus, it shows the chronological scope of migrations, the frequency of their appearance in the sources and the way in which they were noted there, along with the immigrants' professions and economic potential, as well as the places of their residences in Venice. Furthermore, research attention is paid to the private life of the immigrants of Luštica in the circles of their families and relatives, as well as their ties of friendship and relationships based on business, in the first place those with other members of the Croatian immigrant community and other immigrants from the eastern Adriatic area. The attitude of the immigrants from Luštica towards ecclesiastical institutions (churches, convents, monasteries, confraternities and hospitals) in Venice is also explored, and special attention is paid to the immigrants who were during their lives in Venice particularly connected with and active in the Croatian Confraternity of SS. George and Tryphon. At the end of the article it is concluded that the history of Luštica, as well as the history of the rest of the Gulf of Kotor, should be researched more systematically and more efficiently within the Croatian historiography.

Key words: the Gulf of Kotor (Boka kotorska), Luštica, Venice, Venetian Republic, migrations, Early Modern Age, ecclesiastical history, history of everyday life